

Täysistunto

Keskiviikko 8.6.2016 klo 14.07—15.50

5. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2015

Kertomus K 11/2016 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 5. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu

14.12 **Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! (Hälinää — Puhemies koputtaa) Arvoiset kansanedustajat! Minulla on ilo ja kunnia esitellä teille eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2015. Se on nyt 96. tämän maailman toiseksi vanhimman oikeusasiamiesinstituution vuosittainen kertomus.

Sisällöllisesti tässä kertomuksessa näkyy aikaisempaa korostuneemmin kaksi oikeusasiamiehen erityistehtävää, jotka perustuvat kansallisen lainsäädännön lisäksi kansainvälisiin sopimuksiin. Nämä ovat ensinnäkin vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksien valvonta ja toiseksi vammaisten henkilöiden oikeuksien valvonta. Määrällisestä suhteesta voin todeta, että kertomusvuonna tehtiin ennätysmäärä tarkastuksia. Kanteluiden määrä nousi hieman, mutta niiden käsittelyajat lyhenivät entisestään. Rakenteeltaan kertomus on pääosin edellisten vuosien kaltainen. Kertomuksen alussa on aikaisempien vuosien tapaan oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot kunkin itse valitsemasta aiheesta.

Omassa puheenvuorossani käsittelen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehtyä yleissopimusta, joka tulee Suomessa voimaan 10.6. eli ylihuomenna. Sopimuksen voimaansaattaminen kesti Suomessa lähes 10 vuotta. Pidän valitettavana sitä, että kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ratifiointiprosessien hitaus on Suomessa pikemmin sääntö kuin poikkeus. Tämän vammaisyleissopimuksen ratifioinnissa Suomi jäi kolmen viimeimmän EU-maan joukkoon.

Sopimuksen ratifioinnin myötä vammaisten henkilöiden oikeuksien valvonnasta tulee uusi oikeusasiamiehen erityistehtävä. Kun tämä uuden tehtävän tuleminen on jo pitkään ollut tiedossa, tähän tehtävään on etukäteen valmistauduttu monin tavoin. Ensinnäkin vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvistä asioista on muodostettu oma, uusi asiaryhmänsä, kun aikaisemmin ne sisältyivät useisiin eri asiaryhmiin, kuten sosiaalihuoltoon, sosiaalivakuutukseen tai opetukseen. Oma asiaryhmä mahdollistaa vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvien asioiden paremman seurannan, kokonaiskuvan saamisen ja raportoinnin. Toiseksi, vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen valittiin kanslian niin sa-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

notuksi perus- ja ihmisoikeusteemaksi jo vuonna 2014 ja teemaa jatkettiin kertomusvuonna. Tätä teemaa pidetään silmällä ja siihen liittyviä kysymyksiä otetaan esille muun muassa jokaisella oikeusasiamiehen tarkastuskäynnillä. Kolmanneksi, uusi tehtävä on otettu huomioon suuntaamalla aikaisempaa enemmän tarkastuksia vammaisten henkilöiden asumisyksiköihin. Tarkastuksia on tehty erityisesti kehitysvammaisten asiakkaiden yksiköihin, joista osa kuuluu myös oikeusasiamiehen toisen erityistehtävän eli vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksien valvonnan piiriin. Kanteluiden tutkinnassa ja tarkastuksilla tehtyjen havaintojen perusteella vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisessa on monia ongelmia. Ongelmia on havaittu esimerkiksi vammaispalvelujen järjestämisessä, toimitilojen esteettömyydessä, asiointin saavutettavuudessa sekä kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden rajoittamisessa.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja kysyi puheenvuorossaan, miten järjestetään hyvää varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus tarkoittaa päiväkotia tai perhepäivähoitoa. Parhaillaan Opetushallitus laatii uusia valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelmien perusteita. Niiden pohjalta tehdään paikalliset suunnitelmat, jotka tulee ottaa käyttöön viimeistään elokuussa 2017. Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohmainen suunnitelma. Haasteena on, että suunnitelmia toteutetaan tilanteessa, jossa kuntien resurssit eroavat merkittävästi toisistaan. Elokuun alussa tulee voimaan varhaiskasvatuslain ja päivähoitoasetuksen muutos. Vähimmillään ne tarkoittavat, että kunta tarjoaa lapselle 20 viikkotuntia hoitoa ryhmässä, jossa yhtä aikuista kohti on kahdeksan lasta. Opetushallitus kantaa huolta siitä, että tarjonnan määrällinen minimi merkitsee myös sisällöllistä minimiä. Jos kunnalla on niukasti resursseja, esimerkiksi tieto- ja viestintäteknologiaan ei voida panostaa. Tämä herättää edelleen kysymyksiä siitä, milloin tullaan kriittiseen pisteeseen, jossa valtakunnalliset perusteet eivät enää yhdenvertaisesti toteudu eri paikkakunnilla tai yksittäisen lapsen kohdalla.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin käsittelee puheenvuorossaan perusoikeuksia ja julkisen talouden säästöjä. Julkisen talouden tasapainottamiseksi on tehty lähes kaikkiin perusoikeuksiin kohdistuvia leikkauksia. Leikkaukset ovat erityisen kohtalokkaita silloin, kun ne kohdistuvat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksiin, yhdenvertaiseen kohteluun ja oikeusturvaan. Taloudellinen epävarmuus rapauttaa luottamusta yhteiskunnan kykyyn turvata perusoikeudet. Kielteinen kehitys on mahdollista katkaista ylläpitämällä vahvaa ja avointa demokratiaa. Perusoikeuksille ja ihmisoikeuksille rakentuva demokratia luo turvallisuutta ja luottamusta yhteiskuntaan.

Perus- ja ihmisoikeuksien kansainvälisessä valvontakäytännössä on vakiintumassa useita edellytyksiä taloudellisiin syihin perustuville oikeuksien heikennyksille. Oikeuksien rajoitusten ja niitä heikentävien säästötoimenpiteiden toteuttaminen edellyttää huolellista vaihtoehtojen selvittämistä. Säästötoimenpiteiden tulee olla välttämättömiä ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia, eivätkä ne saa olla syrjiviä. Säästötoimiin tulee lisäksi aina liittyä samanaikaisia toimenpiteitä, jotka kohtuullistavat ja lieventävät niiden vaikutuksia kaikista haavoittuvimmassa asemassa oleviin ihmisiin.

Oikeusasiamiehellä on keskeinen rooli perusoikeuksien noudattamisen valvonnassa ja säästöjen vaikutusten seuraamisessa haasteellisessa taloustilanteessa. Kantelujen ja tarkastusten perusteella on ilmeistä, että lainvastaisen toiminnan ja perusoikeuksien loukkausten taustalla on usein taloudellisia syitä. Usein riittämättömistä taloudellisista resursseista seuraa merkittäviä puutteita oikeuksien toteutumiseen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

Oikeusasiamiehen puoleen kääntyminen on helppoa ja maksutonta. Apua pyydetäänkin aiempaa useammin oikeusasiamieheltä. Sakslin toteaa, että valitettavasti juuri silloin, kun perusoikeuksien toteutumisen valvonnan tarve on suuri, kohdistuu myös laillisuusvalvojien voimavaroihin säästöpainetta sen sijaan, että niitä vahvistettaisiin perusoikeuksien turvaamiseksi myös julkisen talouden kriisin aikana.

Arvoisa herra puhemies! Näiden puheenvuorojen jälkeen kertomuksessa on katsaus oikeusasiamiesinstituution toimintaan vuonna 2015. Siellä on muun muassa asiämääriä ja toimenpiteitä sekä erilaisia kotimaisia ja kansainvälisiä tapahtumia koskevia tietoja. Vuonna 2015 kanteluita saapui lähes 4 800. Luku on kaikkien aikojen toiseksi suurin ja noin 150 suurempi kuin vuonna 2014. Kanteluita kuitenkin ratkaistiin vähän enemmän kuin niitä saapui. Vuodenvaihteessa vireillä ei ollut yli vuoden vanhoja kanteluasioita. Olen hyvin tyytyväinen siitä, että tämä kanteluiden käsittelyn yhden vuoden enimmäiskäsittelyaikatavoite saavutettiin nyt jo kolmannen kerran peräkkäin ja kantelujen keskimääräinen käsittelyaika oli vain 3,2 kuukautta. Kaikista kanteluista ja omista aloitteista yli 800 eli yli 17 prosenttia johti johonkin oikeusasiamiehen toimenpiteeseen. Vuoden 2015 aikana tehtiin tarkastuksia 152 kohteeseen. Luku on kaikkien aikojen suurin ja lähes 37 prosenttia suurempi kuin edellisellä vuonna. Pyrkimyksemme lisätä kanteluiden määrää liittyy osaltaan juuri näihin oikeusasiamiehen erityistehtäviin vapautensa menettäneiden henkilöiden ja vammaisten henkilöiden oikeuksien valvojana.

Kertomuksen seuraava laaja pääjakso, numero 3, käsittelee perus- ja ihmisoikeuksia. Tällainen jakso on kertomuksessa ollut jo perusoikeusuudistuksen voimaantulosta 1995 lähtien perustuslakivaliokunnan toivomuksen mukaisesti. Tämä jakso on vähitellen kehittynyt yhä laajemmaksi, mikä ilmentää hyvin oikeusasiamiehen toiminnan painopisteen muutosta viranomaisten velvollisuuksien valvonnasta ihmisten oikeuksien edistämisen suuntaan. Tässä jaksossa merkille pantavaa on muun muassa se, että oikeusasiamiehen toiminnasta YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mukaisena kansallisena valvontaelimenä on laadittu jakso — se on tuo jakso 3.3. Kertomusvuosi oli ensimmäinen täysi vuosi, kun oikeusasiamiehellä on ollut tämä niin sanottu OPCAT-tehtävä, josta oikeusasiamiehen on raportoitava myös kansainvälisille valvontaelimille. Tämä kertomuksen jakso muodostaa samalla kansallisen valvontaelimen vuosikertomuksen, joka tullaan julkaisemaan myös erikseen. Tässä kansallisen valvontaelimen tehtävässään on kysymys tarkastusten tekemisestä paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä. Korostan, että kysymys ei ole vain vangeista tai poliisin säilytystiloissa olevista henkilöistä vaan myös esimerkiksi vanhuksista, lapsista, psykiatrisista potilaista ja kehitysvammaisista henkilöistä eli juuri kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevista henkilöistä, jotka eivät yleensä itse kykene huolehtimaan oikeuksistaan ja kohtelustaan. Edellisten vuosien tapaan tässä perus- ja ihmisoikeusjaksossa on kerrottu myös oikeusasiamiehen perus- ja ihmisoikeusmandaatista ja Ihmisoikeuskeskuksesta ja sen toiminnasta. Ihmisoikeuskeskushan antaa oman kertomuksensa, mutta se ei ole valtiopäiväasiakirja eikä sitä käsitellä eduskunnassa samalla tavalla kuin oikeusasiamiehen kertomusta.

Edelleen tässä jaksossa on kerrottu puutteista ja parannuksista perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa — tuo jakso 3.4., tämä on perustuslakivaliokunnan toivoma kertomukseen jo vakiintunut jakso — sekä oikeusasiamiehen hyvitysesityksistä ja sovinnolliseen ratkaisuun johtaneista asioista. Nämä hyvitysasiat ja sovinnolliseen ratkaisuun johtaneet asiat ilmentävät oikeusasiamiehen kansliassa omaksuttuja uusia toimintatapoja, joilla ihmisiä voidaan auttaa pääsemään oikeuksiinsa. Jaksossa käsitellään myös vuoden perus- ja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

ihmisoikeusteemaa, joka siis kertomusvuonna oli vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen. Edelleen jaksoon sisältyy perusoikeuksittain systematisoitu katsaus oikeusasiamiehen havaintoihin ja kannanottoihin, jotka perustuvat kertomusvuonna ratkaistuihin kanteluihin ja omiin aloitteisiin. Lopuksi jaksossa on käsitelty kaikki kertomusvuoden valitukset Suomea vastaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa.

Neljäntenä jaksona on kaikkein laajin hallinnonalakohtainen tai asiaryhmittäinen jakso laillisuusvalvonnassa tehdyistä havainnoista. Kunkin asiaryhmän yhteyteen on sisällytetty kuviot kunkin asiaryhmän kantelujen määrän kehityksestä ja toimenpideprosentista niissä.

Kertomuksen lopussa on vielä liiteosa, jossa on oikeusasiamiestä koskevat perustuslain ja lain säännökset sekä eräitä tilasto- ynnä muita tietoja.

Oikeusasiamiehen kertomus on tietenkin julkaistu suomeksi ja ruotsiksi, mutta vakiintuneen toimintatavan mukaisesti siitä julkaistaan myöhemmin myös englanninkielinen lyhennelmä, ja nämä kaikki julkaistaan myös sähköisessä muodossa oikeusasiamiehen verkkosivuilla.

Arvoisa herra puhemies! Tässä oli esittelypuheenvuoroni. Toivon, että tämä kertomus antaa eduskunnalle mahdollisuuden arvioida paitsi oikeusasiamiehen toimintaa, myös lain-säädännön ja julkisen hallinnon tilaa sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Arvoisat edustajat, ajatus on, että käymme tässä hetken keskustelua pyydettyjen puheenvuorojen mukaisessa järjestyksessä ja jossakin vaiheessa myöhemmin oikeusasiamies kooten esille nousevia kysymyksiä ja kommentteja vastaa sitten edustajien käyttämiin puheenvuoroihin.

14.27 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! Hyvä oikeusasiamies ja hyvät edustajakollegat! Kiitos hyvästä ja perusteellisesta esittelystä ja myös erinomaisesta kirjasta, joka antaa hyvän kuvan siitä, mitä päättäneenä vuonna on tapahtunut.

Perus- ja ihmisoikeudet: Puutteita ja parannuksia -kohdassa nostetaan hyvällä tavalla esille perusopetuksen oppimisympäristöjen puutteita kirjassa sivulla 100. Pidän erittäin hyvänä sitä, että koulukiusaaminen nousee myös täällä esille ja todetaan, että koulukiusaamiseen puuttuminen on riittämätöntä ja että kouluilla ei ole riittäviä keinoja havaita koulukiusaamista ja puuttua siihen. Tämä on viesti, joka kyllä pitää ottaa vakavasti kaikilla tasoilla, niin täällä eduskunnassa, ministeriössä, Opetushallituksessa kuin ennen muuta kaikissa kunnissa ja kaikissa kouluissa. Esille nostetaan myös koulujen jatkuvasti esille tulevat sisäilmaongelmat ja kuntakohtaiset erot, jotka ovat suuria. Muun muassa oppilashuollon, kuntoutuksen ja muun koulunkäynnin ja oppimisen tuen saatavuus riippuu lapsen asuinpaikasta ja kotikunnan taloustilanteesta. Tämä on asia, mikä pitää vakavasti ottaa huomioon ja panna merkille.

Samassa kohdassa esille nostetaan myös oikeusprosessien pitkät käsittelyajat ja tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden puutteet. Tästä olemme myös eduskunnassa usein keskustelleet. Oikeudenkäyntien viivästymisen on pitkään ollut ongelma, todetaan tässä kertomuksessa. Tämä on tullut esille niin kansallisessa laillisuusvalvonnassa kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä. Eräistä tilannetta parantaneista lakiuudistuksista huolimatta oikeudenkäynnit voivat edelleen kestää kohtuuttoman kauan. Itse haluan nostaa tähän erityisesti esille uhrin aseman näissä oikeudenkäyntiprosesseissa mutta myös erityisesti raiskausten ja erilaisten seksuaalirikosten uhrin, niin aikuiset kuin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

ennen muuta lapset. Niissä oikeudenkäyntiprosesseissa olisi kyllä Suomessa paljon parannettavaa, että ne olisivat näiden uhrien kannalta mahdollisimman hienotunteisia ja sellaisia, että ei useita kertoja pitkienkin odotusaikojen jälkeen enää niitä haavoja uudelleen revittäisi auki vaan pystyttäisiin tekemään oikeudenkäyntiprosessit uhrien näkökulmasta entistä inhimillisemmiksi.

Yksi asia, joka tässä usein on puhuttanut — ei enää onneksi puhuta — on suvivirsi, josta on tässäkin salissa useita kertoja puhuttu. Kansanedustaja Sari Sarkomaa nosti asian aikaan esille, ja hänestä tehtiin kantelu silloin oikeusasiamiehelle. Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuola oli samoilla linjoilla omassa päätöksessään edustaja Sarkomaan kanssa. Hänen mukaansa suvivirren sanoitus ei ole korostuneen uskonnollinen, sillä Jumala mainitaan vain kerran, ja apulaisoikeusasiamies totesi, että suvivirsi on osa suomalaista kevätjuhla-perinnettä eikä koulun kevätjuhla sinänsä ole uskonnollinen juhla. Itse nautin kyllä kovasti, kun sain olla niin pienten koululaisten kevätjuhlassa kuin ylioppilasjuhlassakin, ja jälleen muutamien vuosien tauon jälkeen suvivirsi siellä kaikui ja raikasi ja lapset pääsivät viettämään kaunista kesää sitten tämän perinteisen laulunkin siivittämänä. (Jari Myllykoski: Edustaja on varmaan myös sääennustaja!)

Lääkärihelikopterien jakautuminen epätasaisesti on noussut myös esille. Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on pitänyt ongelmaisen Kaakkois-Suomen ja Pohjanmaan lääkärihelikopteritilannetta. Itse olen tästä saanut joitain yhteydenottoja liittyen nimenomaan sosiaali- ja terveystieteiden vaikutuksiin näihin kysymyksiin. Nyt kun hallitus on linjannut, että tietäntasoiset sairaalat vähenevät, niin tämäntyyppiselle palvelulle on kasvava tarve ja ensihoidon tarve täytyy mitoittaa uudelleen. Lääkärihelikoptereiden tarve tulee siis lisääntymään. Näillä kahdella alueella, Kaakkois-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla, ensihoitolääkäri ei ehdi potilaan luo vaaditussa ajassa, alle puolessa tunnissa, tällä hetkellä.

Mielenkiintoinen esille noussut asia oli myös tuo koululaissukupolvien kirjainasia, joka nyt elokuussa tulee korjatuksi. Mielenkiinnolla luin myös tuon päätöksen, missä käytiin läpi, että näille koululaisille, jotka ovat vuodesta 2004 tähän päivään asti käyneet peruskoulua, on syntymässä tiettyjä ongelmia heidän oikeuksiensa toteutumisessa nimenomaan sen takia, että tietyt kirjaimet ja numerot ovat heillä pahasti sekoittumisvaarassa. Toivottavasti senkin kanssa selvitään.

Arvoisa puhemies! Loppuun haluan nostaa esille vankeuslain, jota on nytkin aivan viime vuosina muutettu ja korjattu. Vankeuslaissa on tällä hetkellä 22 lukua, 230 pykälää ja noin 500 momenttia. Edustaja Zyskowicz viime vuonna nosti esille tätä samaa asiaa. Samaan aikaan, kun me sääntelyä puramme, me kirjaamme koko ajan kaikki erilaiset mahdolliset asiat lakiin ja kaikki perusoikeusrajoitukset on nykyisen tulkinnan mukaan säädettävä lain tasoisesti. Esimerkiksi tuossa vankeuslaissa todetaan näin, että vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee kirjastossa käyntiä taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus päästä vankilan kirjastoon. Yritin etsiä sitten, mitä sanotaan kirjastolaissa. Ei siellä ole tällaista kirjausta lainkaan, eli ei ole tarvinnut kirjata sitä, voinko minä mennä päihtyneenä kirjastoon. Sitä ei ole lakiin kirjattu, mutta tämä on täytynyt kirjata lakiin, että päihtynyt vanki voidaan poistaa kirjastosta ja rajata häneltä osallistumista siihen. Toisena on se, että vielä hetki sitten meillä oli tilanne tarkkailuhaalareiden suhteen, jonka hallitus on korjannut, että tarkkailuhaalareita voidaan käyttää vankiloissa, ja myös se, että tietyissä tarkastuksissa voidaan pyytää vankia avaamaan suu. Sekin on nyt kirjattu sitten tarkemmin, ettei sitä ongelmaa enää ole.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

Yksi, mikä myös keskustelussa viime kerralla oli esillä, on tämä kirjoituskoneen käyttäminen. Turun lääninvankilassa oli vanki, joka teki siellä kirjoituskoneella rikoksia, ja tähän vankila halusi puuttua. Hän lähetti petoskirjeitä ja teki rekisterimerkintärikoksia ilmoittamalla esimerkiksi kaupparekisteriin valheellisia nimiä. Vankilan johto tähän puuttui ja poisti tämän rikoksentekovälineen, mutta laista ei löytynytäkään kohtaa, että kirjoituskoneen voi vangilta ottaa pois, vaikka hän toimi tällä tavalla, ja sekin täytyi lisätä tuohon vankeuslain 9 lukuun 1 §:ään, 1 momenttiin. Sinne lisättiin uusi kohta, että vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos esinettä tai ainetta käytetään tai on perusteltua syytä epäillä, että sitä tullaan käyttämään rikoksentekovälineenä.

Hieman tuntuu siltä, että nyt kun olemme 500 momentissa, niin kuinka paljon näitä momentteja pikkuhiljaa tulee, kun kaikkea ei vielä varmasti ole sinne osattu kirjata. Haluan kyllä kiittää edustajakollega Zyskowiczia siitä, että hän on näitä myös esille nostanut, voiko tilanne Suomessa olla sellainen, että kaiken pitää olla lakikirjaan kirjattu. Ei tämä pelkästään vankiloiden tilanne ole, vaan hieman samanlaisia tilanteita on kouluissa nähtävissä, eli tällainen maalaisjärjen käyttäminenkin on tänä päivänä suurin piirtein kielletty. Olen joskus itse sanonut, että pitäisikö lakikirjaan kirjata myös pykälä, että maalaisjärjen käytökin on sallittua.

14.36 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! Jatkan edustaja Heinosen esittämästä kysymyksestä, pitääkö kaikki kirjata lakiin. Minä taas kysyn, olisiko jotain, mitä pitäisi kirjata lakiin, mitä sieltä vielä ei löydy. Minä kiinnitän huomiota erityisesti käsittelyssä olevan kertomuksen puutelistaan ja sivulla 99 esille nousevaan kysymykseen paperittomien perustarpeista erityisesti sosiaali- ja terveystalveissa. Kertomus toteaa, että tässä esiintyy Suomessa tällä hetkellä merkittävästi puutteita ja epäselvyyksiä. Puutteita ja epäselvyyksiä.

Paperiton henkilö tässä yhteydessä voi tarkoittaa ihmistä, jolla ei ole Suomessa oleskelulupaa. Tällainen henkilö ei aina ole maassa luvatta siinä mielessä, että hänellä saattaa olla oikeus esimerkiksi odottaa oleskelulupaansa Suomessa. Näin on esimerkiksi silloin, jos hän on mennyt naimisiin suomalaisen henkilön kanssa ja odottelee avioliiton perusteella tulevaa oleskelulupaansa, tai jos kysymys on henkilöstä, jota ei voida palauttaa kotimaahansa siitä huolimatta, että hänellä ei katsota olevan oikeutta mihinkään oleskelulupakategoriaan. (Ben Zyskowicz: Miksei voida palauttaa?) Toisaalta paperiton voi tässä yhteydessä tarkoittaa myös henkilöä, jolla oleskelulupa on mutta jokin muu lupakategoria tai asiakirja puuttuu, esimerkiksi kotikuntaoikeus. Tällainen henkilö voi periaatteessa olla myös suomalainen, esimerkiksi pitkään jossakin kolmannessa maassa asunut Suomen kansalainen, joka on palannut Suomeen, menettänyt jo mahdollisesti työhön liittyvän terveysvakuutuksensa tässä toisessa maassa mutta ei ole vielä astunut suomalaisen kotikuntaoikeuden piiriin. Tällaisena henkilönä voidaan tietysti varauksin pitää myös syntymätöntä lasta, jonka isä on Suomen kansalainen mutta äiti ei, jolloinkin lapsella ei välttämättä ole niitä terveysoikeuksia, joita hän syntymänsä jälkeen saattaa kansalaisuuden kautta saada.

No niin, nämä puutteet ja epäselvyydet eivät esiinny pelkästään suomalaisessa yhteiskunnassa vaan useimmissa länsimaisissa yhteiskunnissa. Mutta aika monessa muussa maassa se ei ole niin suuri ongelma sen takia, että kulttuuri ei nojaa niin paljon säädöksiin ja asioiden formalisointiin. Jos ihmisellä ei ole terveysvakuutusta, asia hoidetaan sillä, että hän menee lääkäriin jonkun sellaisen Kela-kortilla, jolla terveysvakuutus on, ja sillä sipuli,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

tai perustetaan oma epävirallinen sairaala tai käydään jollakin puoskarilla, jolla ei ole virallisia toimintavaltuuksia. Suomalaisessa kulttuurissa tällaisia toimintamenetelmiä perinteisesti ei ole pidetty toivottuina, vaan sen sijaan on pyritty jokaiseen tilanteeseen luomaan säädöspohja tai vaihtoehtoisesti tai lisäksi sellainen viranomaiskäytäntö, joka vastaa tämän ryhmän tarpeisiin ja tilanteeseen. Näin ei ole toimittu paperittomien kohdalla johtuen siitä, että Suomessa tämä ryhmä tai nämä ryhmät on tunnustettu varsin vastikään. Tämä on meille uusi kysymyksenasettelu, ja me emme ole ihan vielä kärryillä siitä, mitä pitäisi tehdä, kenelle ja kenen.

Mutta tällaisena tilanne ei voi jatkua. Kysymys on kuitenkin hyvin perustavanlaatuisista oikeuksista silloin, kun puhutaan sosiaali- ja terveyspalveluista, pääsystä peruskouluun. Meillä on kaksi tietä: joko me luomme säätelyperustan näille ihmisille tai sitten me hyväksymme sen, että suomalainen kulttuuri muuttuu vähitellen tällaisen junailun, trokaamisen ja virallisen järjestelmän ohittamisen suuntaan, koska selvää on, että nämä ihmiset eivät katoa meidän maastamme ja me emme voi ratkaista tätä pelkästään sillä, että oletetaan, että kaikki pysyy ennallaan, kunhan me emme puhu asiasta.

Loppuun muutama huomio vielä siitä, mitä tässä kertomuksessa ei ole ja mitkä minun mielestäni ovat ihmisoikeusnäkökulmasta keskeisiä tässä kulttuurissa. Toinen on kysymys siitä, mitä tapahtuu palautetuille turvapaikanhakijoille, jotka ovat saaneet kielteisen päätöksen. Meillä ei ole käytännössä mitään informaatiota tästä, ja minun nähdäkseni me emme voi arvioida meidän järjestelmämme toimivuutta niin kauan kuin me emme tiedä, kuinka pahasti arviot kenties ovat menneet pieleen tai kuinka hyvin ne osuvat kohdalleen. Toinen iso ihmisoikeuskysymys on lähisuhdeväkivalta, joka ei näy tässä asiakirjassa käytännössä millään lailla, vaikka kysymys on merkittävästä ja perustavasta ihmisoikeusongelmasta meidän yhteiskunnassamme.

Nämä ovat molemmat kysymyksiä, jotka koskevat verrattain isoja ryhmiä, verrattain vakavia asioita mutta jotka eivät saa sellaista valituksen muotoa tai paikannu sellaiseen instituutioon, että ne luonnollisesti tulisivat esille oikeusasiamiehen toiminnassa. Kuitenkin esittäisin pohdittavaksi, onko joitakin väyliä tai keinoja, joilla myös tällaisia kysymyksiä olisi mahdollista oikeusasiamiehenkin käsitellä.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Edustaja Mäkisalo-Ropponen vielä, ja sen jälkeen käydään pieni keskustelu niin, että siinä oikeusasiamies ensiksi antaa omat kommenttinsa käydyssä keskustelussa esille tulleeisiin asioihin ja sitten jatketaan muutamalla kommenttipuheenvuorolla.

14.42 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2015 on mielenkiintoista luettavaa, ja aion tutustua siihen perusteellisesti, mutta tässä puheenvuorossani puutun vain yhteen ajankohtaiseen asiaan, johon myöskin oikeusasiamies kertomuksessaan puuttuu, eli ikäihmisten ja vammaisten henkilöiden kaltoinkohteluun. Valitettavasti tämä ilmiö on todellisuutta tämän päivän hoito- ja hoivatyössä. Viime viikolla ilmestyneen Valviran tekemän selvityksen mukaan 93 prosenttia sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa hoitoyhteisöissä työskentelevistä työntekijöistä oli havainnut asukkaiden kaltoinkohtelua työyhteisössään. Ilmiön pois kitkemiseksi on tehtävä kaikki voitava. Jotta päästään oikeisiin toimenpiteisiin, on löydettävä syyt, mistä tämä ilmiö johtuu.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

Kaltoinkohtelu on toimintaa, jossa toiselle ihmiselle aiheutetaan fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista kärsimystä tai pahaa oloa. Kaltoinkohtelua on esimerkiksi potilaan suojaamatta jättäminen, ylilääkitseminen sekä epäasiallinen ja alentava käyttäytyminen ja puhuminen. Valviran tutkimuksen mukaan myös määräilyä, rankaisemista ja moittimista esiintyy usein. Myös hoidon laiminlyöminen, esimerkiksi wc:ssä käyttämättä jättäminen, on yleinen kaltoinkohtelun muoto. Myös itsemääräämisoikeuden loukkaaminen ja mitätöiminen ovat tässä oikeusasiamiehen kertomuksessa esiin tulevia kaltoinkohtelun muotoja. Myös ulkoilun mahdollistamisen laiminlyöminen kuuluu tämän saman ilmiön sisälle. Kaltoinkohtelu on yleisempää haavoittuvassa asemassa olevien potilaiden kuten muistisairaiden, mielenterveyspotilaiden ja kehitysvammaisten hoitotyössä.

Olen itse Muistiliiton puheenjohtaja ja siksi pohdin asiaa nyt tässä seuraavana tämän koko ajan kasvavan ihmisryhmän näkökulmasta. Mistä tällainen kaltoinkohtelu johtuu? Valviran selvityksessä mukana olleet työntekijät korostivat sitä, että kiire ja resurssipula lisäävät kaltoinkohteluriskiä. Uupuneet työntekijät eivät jaksakaan käyttäytyä asiallisesti. Uupuminen toki voi johtua monista syistä, mutta varmuudella voidaan todeta, että liian vähäinen henkilökuntamäärä altistaa uupumiselle. Monelle hoitotyöntekijälle ammatti-identiteetin ja todellisuuden välinen ristiriita aiheuttaa uupumusta. Suurin osa hoitotyöntekijöistä haluaisi tehdä työnsä hyvin, mutta olemassa olevilla resursseilla se ei ole mahdollista.

Hallituksen päätös pienentää henkilöstömitoitusta yhteisökodeissa 0,4:ään on huono päätös, sillä se tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi 15 asukkaan hoitoyhteisössä on väkisin aamu- tai iltavuorossa vain yksi hoitaja. Erityisesti muistisairautta sairastavan hoitotyössä tämä on ehdottomasti liian vähän, sillä läsnäolo on muistisairaiden hoidossa kaikkein tärkeimpiä ja tehokkaimpia haasteellisen käyttäytymisen hoitokeinoja.

Muistisairaiden hoitotyössä tarvitaan hyvin koulutettua henkilökuntaa ja erityisosaamista, sillä muistisairautta sairastavan kohtaamiseen tarvitaan erityistaitoja. Hyvin koulutettu työntekijä pystyy hoitamaan haasteelliset tilanteet ilman rauhoittavaa lääkitystä tai muuta kaltoinkohtelua. Onkin tärkeää varmistaa perus- ja täydennyskoulutuksen avulla muistisairautta sairastavien hoitotyössä työskenteleville riittävä ammattitaito ja osaaminen. Esimerkiksi lääkkeettömien hoitokeinojen käytöstä haasteellisen käyttäytymisen kohtaamisessa on hoitoyhteisöissä yleensä ihan liian vähän tietoa, ja siksi ajaudutaan rauhoittavien lääkkeiden turhaan käyttöön, ja se voidaan sisällyttää kaltoinkohtelun sisälle. Tiedon ja taidon lisäksi tarvitaan oikeaa asennetta ja motivaatiota. Lisäksi hoitoyhteisöjen ilmapiirillä on suuri merkitys hoidon laadussa. Hyvä ilmapiiri helpottaa vaikeiden asioiden esille ottamista ja eettistä keskustelua. Hoitoyhteisöissä tarvitaan yhteiset pelisäännöt, joiden toteuttamista myös valvotaan. Lähijohtajan tehtävänä on varmistaa, että hoitoyhteisössä toimitaan sovittujen pelisääntöjen mukaisesti.

Kaltoinkohtelu on todellinen ongelma. Siltä ei voi sulkea silmiään, ja sen kitkemiseksi meillä on riittävästi tietoa. Tiedon puutteesta ei ole nyt kysymys. Kysymys on siitä, aiommeko yhteiskunnassa yhteisellä päätöksellä muuttaa tämän tiedon käytännöksi. Tämä edellyttää muutosta muun muassa asenteissa, myös resursseissa ja koulutuksessa. Toivottavasti oikeusasiamies tekee omalta osaltaan kaikkensa tämän ilmiön kitkemiseksi, ja tämä esillä oleva kertomus antaa erittäin hyviä lähtökohtia keskustelun jatkamiselle tästä tärkeästä asiasta.

Lopuksi, arvoisa puhemies, Muistiliiton puheenjohtajana katson velvollisuudekseni ottaa kantaa yhteen sanaan, jonka huomasi kertomusta lukiessani. Me emme saisi puhua enää tänä päivänä dementeistä emmekä dementtipaikoista. Nämä ovat ihmisarvoa alenta-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

via käsitteitä. Puhumme erilaisista muistisairauksista, joista osa voi johtaa dementoitumiseen. Sellaista sairautta kuin dementia ei ole olemassakaan, mutta monet sairaudet voivat johtaa oireyhtymään, jonka nimi on dementia. Yleiskäsitteitä ovat kuitenkin aina muistisairaus ja muistisairautta sairastava ihminen. Olemme keskustelleet Muistiliitossa sairastuneiden kanssa tästä asiasta lukuisia kertoja, eivätkä he halua olla dementoituneita tai ainakaan dementtejä. He toivovat, että puhuttaisiin muistisairauksista.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Ja nyt oikeusasiamies, olkaa hyvä. — Josko 3 minuuttia tässä vaiheessa riittäisi, katsotaan.

14.48 Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen : Arvoisa herra puheenjohtaja! Kiitän näistä puheenvuoroista.

Edustaja Heinonen nosti esille useita kohtia kertomuksesta ja muun muassa tuon vankeuslain. Näinhän se on kuin edustaja Heinonen toteaa, että meidän perusoikeusjärjestelmässä kaikista perusoikeusrajoituksista on säädettävä laissa, ja tämä johtaa hyvin yksityiskohtaiseen sääntelyyn, josta vankeuslaki on hyvä esimerkki. Toisaalta voin todeta, että vankilat ovat hyvä esimerkki siitä, että tuollaisessa suljetussakin laitoksessa näihin laitoksiin otetut eli vangit voivat Suomessa olla koko lailla turvallisesti mielin sen suhteen, etteivät he joudu mielivallan kohteeksi. Tässä saavutuksessa kyllä tällä yksityiskohtaisella vankeuslailla on ymmärtääkseni oma merkityksensä. Epätydyttävänä voidaan pitää sitä, että erilaisista vapautensa menettäneistä henkilöryhmistä juuri vankeja koskeva lainsäädäntö on selvästi parasta. Monissa muissa ryhmissä, vaikkapa nyt vanhusten osalta, lainsäädäntö puuttuu osittain kokonaan.

Edustaja Kontula totesi aivan oikein, että kertomuksessa ei käsitellä sitä, mitä tapahtuu palautetuille turvapaikanhakijoille. Tämä on hyvä kysymys, ja meilläkin on ollut tästä keskustelua. Meidän henkilökuntaammehan kuuluu Jari Pirjola, joka on Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean jäsen, ja hän muun muassa on nostanut esille tätä kysymystä, että siinä on sellainen tutkimuskohde. Tietenkään oikeusasiamies ei pysty siellä vieraassa valtiossa selvittämään, mitä näille palautetuille turvapaikanhakijoille on tapahtunut.

Niin ikään lähisuhdeväkivalta esiintyy kertomuksessa vain välillisesti viranomaisten kautta ja ehkä viranomaisyhteistyön kautta, mutta yksityiset henkilöthän eivät oikeusasiamiehen toimivaltaan kuulu.

Edustaja Mäkisalo-Ropponen nosti esiin vanhusten kaltoinkohtelun. Se on tärkeä asia, ja tämä kaltoinkohtelun yleisyys on hätkähdyttävää tuon Valviran selvityksenkin mukaan. Me pyrimme tähän puuttumaan ja erityisesti näiden tarkastuskäyntien avulla. Se on nyt juuri yksi tehtävä, joka kuuluu kansallisen valvontaelimen tehtävien piiriin. Tämä tehtävä on monellakin tavalla kyllä hyvin haastava jo sen suhteen, kuinka saadaan esille sitä kohtelua, niitä tapahtumia, joita siellä hoitolaitoksissa tapahtuu, kun ne henkilöt useinkaan eivät itse pysty kantelemaan tai edes kertomaan niistä, mutta me olemme kehittämässä metodeja tähän. Yksi tapa on se, että muun muassa kuullaan omaisia ja ehkä omaisten kautta saadaan tietoa. Jostain täytyy saada kaivettua niitä signaaleja, jotka kertovat, että kaikki asiat siellä eivät ole hyvin, jotta niihin päästään kiinni. Tarkastuksia ja näitä tarkastusmetodeja kehitetään. Ongelma on tietysti se, että on niin valtava määrä näitä erilaisia paikkoja, joihin meidän tarkastuksia pitäisi tehdä. 152 tarkastusta on isoin määrä, mikä on tehty, ja näillä voimavaroilla se on suurin piirtein se taso, mitä me pystymme tekemään. Näitä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

kohteitahan, joissa näitä käyntejä pitäisi tehdä, on siis tuhansia tässä valtakunnassa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Muutama debatinomainen vastauspuheenvuoro.

14.52 **Ben Zyskowicz kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Herra eduskunnan oikeusasiamies viittasi tähän doktriiniin, että perusoikeusrajoituksista on säädettävä lailla, ja vaikka hyväksyisi tämän doktriinin, niin kysymys siitä, mikä on perusoikeusrajoitus, jää jäljelle. Onko se perusoikeusrajoitus, kun vangilta otetaan pois rikoksentekeväline? Onko se perusoikeusrajoitus, kun Ateneumissa kielletään valokuvaaminen? Onko se perusoikeusrajoitus, kun oppilas laitetaan tupakoinnista kiinni jäätyään kirjoittamaan aine tupakoinnin haitoista? Nämä kaikki on laillisuusvalvonnassa nähty perusoikeusrajoituksiksi. Itse olisin kyllä kovin harkitsevalta kannalla. Onko se perusoikeusrajoitus, että jos menen tuohon Töölön kirjastoon, kun se uudelleen avataan, ja rupean pitämään poliittista kiihkopuhetta kovaan ääneen lukusalissa, niin kirjastonhoitaja tulee varmasti ohjaamaan minut ystävällisesti sieltä kirjastosta ulos? Minun mielestäni se ei ole perusoikeusrajoitus, mutta näiden valvojien linjausten mukaisesti se ilmeisesti on perusoikeusrajoitus. Mutta sitä ei ole säädetty laissa, joten herra oikeusasiamies, älkää nyt vain tehkö esitystä, että pitää säätää laki siitä, että riehuva ihminen voidaan kirjastosta poistaa.

14.53 **Susanna Huovinen sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! On äärimmäisen tärkeää, että tämä kertomus on täällä käsittelyssä, ja on hyvä, että saamme tietoa näistä epäkohdista, joita meillä vielä perusoikeuksien toteutumisessa Suomessa on. Ja pidän hyvänä — kun tässä puheenvuorossa Maija Sakslin toteaa, että taloudellinen epävarmuus rapauttaa luottamusta yhteiskunnan kykyyn turvata perusoikeudet ja ylläpitää hyvinvointia ja turvallisuutta ja että tämän arvioidaan osaltaan luovan kasvualustaa niin nationalismille, muukalaisvihalle kuin pelon ilmapiirille — että laillisuusvalvojat kiinnittävät huomiota myös näihin asenteisiin, joita meillä vielä yhteiskunnassa on.

Mutta, puhemies, haluan nostaa tässä esille sen asian, että kun nyt puhumme esimerkiksi vanhusten kohtelusta, josta edustaja Mäkisalo-Ropponen täällä hienosti jo käytti puheenvuoron, on tärkeää puhua osaamisesta, toimintakulttuureista ja asenteista, mutta aivan yhtä tärkeää on pitää huolta siitä, että tätä työtä tekeviä ihmisiä on riittävästi. Ja näin ollen pidän erittäin huonona ratkaisua, (Puhemies koputtaa) jossa nyt ollaan alentamassa hoitajamitoitusta.

14.55 **Outi Mäkelä kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Laillisuusvalvonnassa on kiinnitetty jälleen huomiota uskontoon ja uskonnonopetukseen kouluissa. Toinen ratkaisu koskee tätä, että eri uskontoja ja elämäntietoa voidaan opettaa yhdessä, ja toinen sitten koskee tätä virsivisaa. Onko nyt niin, että näissä uskontoasioissa tarvittaisiin vielä jonkinlaista selventävää ohjeistusta kouluille, kun tuntuu, että nämä uskontoon liittyvät kysymykset vuosittain nousevat esiin?

14.55 **Pia Viitanen sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Minusta on hieno asia, että tämä vammaisten yleissopimus tulee voimaan ylihuomenna. Haluan myös omalta osaltani siitä iloni julki tuoda.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

Puhemies! Oikeusasiamies hyvin kuvasi tätä tämän päivän ongelmatiikkaa, että on tehty paljon leikkauspolitiikkaa, joka on erityisen kohtalokasta silloin, kun se kohdistuu haavoittuvimpiin väestöryhmiin. Sitä kautta esimerkiksi vammaispuolella suurta huolta täällä eduskunnassa ja SDP:n keskuudessa ovat herättäneet esimerkiksi nämä aikeet rajata yli 75-vuotiaat vammaiset ihmiset vammaispalvelulain ulkopuolelle, ja sitä kautta moni on tullut kysymään, millä tällainen voi olla perusteltua. Ja minä toivoisin vakavat terveiset vielä tässä yhteydessä saada välittää hallituspuolueille: älkää tulko tekemään (Ben Zyskowicz: Koomomushan on jo tyrmännyt sen ehdotuksen!) tätä näin julmaa leikkausta.

Toinen, minkä haluan sanoa, mihin edustaja Huovinen myös kiinnitti huomiota, (Puhemies koputtaa) on, että kyllä vanhustenpalvelun ja näiden hoitajamitoitusten täytyy pysyä nykytasolla ja niitä tulee pikemminkin (Puhemies koputtaa) parantaa kuin heikentää ja tätä kautta tehdä taas lyhytnäköisiä leikkauksia.

14.57 Merja Mäkisalo-Ropponen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen todella pahoillani vanhustenhoidon resurssien vähentämisestä hoitoisuusmitoituksissa. Tätä asiaahan on käsitelty täälläkin useampaan kertaan, ja ministeri Rehula on sanonut, ettei mitoitus ole ratkaisevaa, vaan ratkaisevaa on asiakkaan tarpeet. Valitettavasti olen kyllä monessa kunnassa monen hoitajan kuullut sanovan, että eipä kukaan tullut kysymään asiakkaiden tarpeita, vaan tuli ilmoitus siitä, että nyt vähennetään henkilökuntaa. Eivät tieto, taito, osaaminen eikä edes oikea asenne auta, jos työntekijöitä on liian vähän. Muistisairautta sairastavien hoidon asiantuntijana voin kyllä sanoa, että jos hoitoyhteisössä on 15 muistisairautta sairastavaa henkilöä ja heidän kanssaan on yksi ainoa hoitotyöntekijä, niin tämä yksi ainoa hoitotyöntekijä kyllä joutuu todennäköisesti turhaan lääkitsemään tai rajoittamaan asiakkaita, ja se kyllä kuuluu sinne kaltoinkohtelun piiriin. Yksi hoitotyöntekijä ei voi hoitaa laadukkaasti 15:tä muistisairautta sairastavaa henkilöä.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Ja viimeinen vastauspuheenvuoro.

14.58 Kimmo Kivelä ps (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Tämä kertomus on jälleen vaakuuttavaa luettavaa. Erityisesti katsaukset ovat ajan valtimolla. Esittelypuheenvuorossa oikeusasiamies kertoi, että kanteluitten käsittelyaikaa on saatu lyhennettyä. Hyvä niin — maailmahan on muuttunut olennaisesti internetin myötä. Kanteluiden määrä on suorastaan räjähtänyt. Monissa maissa tällaisia internetillä tehtyjä viranomaisasiakirjoja ei oteta käsittelyyn. Itsekin suhtauduin aiemmin tähän epäilevästi, mutta näen hyväksi kansalaisten oikeusturvan kannalta, että näin tapahtuu. Esimerkkinä muutama vuosi sitten oli, kun lapsi oli lastensuojelulaitoksesta tehnyt tämän asian. Tämä lapsi ei varmastikaan olisi osannut normaaleja postin kautta tapahtuvia viranomaisreittejä tätä ilmoitusta tehdä.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Siirrymme puhujalistaan.

14.59 Ilmari Nurminen sd: Arvoisa puhemies! Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta haluan nostaa edustaja Mäkisalo-Ropposen tavoin etenkin ympärivuorokautisessa hoidossa olevien ihmisten aseman ja heidän perusoikeuksiensa toteutumisen. Meillä Suomessa merkittävä määrä, yli 50 000 ihmistä, asuu ympärivuorokautisessa hoidossa. Merkittävällä määrällä heistä on jonkinasteinen muistisairaus, ja heidän itsemääräämisoikeutensa vahvistaminen on meidän keskeinen tavoitteemme tämänkin kertomuksen mu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

kaan. Täällä on paljon keskusteltu muun muassa näitten perusoikeuksien toteutumisesta. Katsoin tuossa THL:n tutkimuksen, jonka mukaan puolet heistä ei ole päässyt edes viimeiseen kuukauteen ulos asuinrakennuksestaan, eli tarvetta perusoikeuksien vahvistamiselle on.

Hallituksella on meneillään tällä hetkellä montakin kärkihanketta, jotka kohdistuvat ikäihmisten hyvinvointiin, mutta olen huolestunut siitä, että etenkin ympärivuorokautisessa hoidossa olevat ihmiset uhkaavat jäädä vähemmälle huomiolle myös näissä painopisteissä. On pitkään valmisteltu itsemääräämisoikeuslakia, joka olisi varsinkin näille ympärivuorokautisessa hoidossa oleville muistisairaille ihmisille erittäin tärkeä, nimenomaan heidän perusoikeuksiensa toteutumisen ja niiden rajoittamistoimenpiteiden oikeassa toimimisessa eli käytännössä siinä, miten sitä ihmisarvoista kohtelua ja itsemääräämistä positiivisella tavalla sitten meillä Suomessa tuettaisiin.

Täälläkin on tullut esille ikäihmisten erittäin valitettava kaltoinkohtelu, ja haluaisin itsekkin nostaa sen esille. Itsekin kiinnitin huomiota tähän Valviran kyselytutkimukseen, jonka mukaan peräti 93 prosenttia tästä ympärivuorokautisen hoidon henkilökunnasta oli havainnut vanhusten kaltoinkohtelua. Nämä valvonnan keinot on myös aliresursoitu, eli tosiasiallisia keinoja on vähän aluehallintoviranomaisilla, kotihoidonpalveluista puhumattaakaan, kuten täällä jo oikeusasiamies toikin esille.

Itse tiedän myös monia esimerkkejä, joissa sitä, kun henkilökunta on nostanut näitä epäkohtia esiin — heidän oikeuttaan kuitenkin lainsäädännöllä on viime kaudella vahvistettu — ei ole kuitenkaan katsottu hirveän hyvällä. Ja kun edustaja Huovinen toi esiin näitä kokemuksia ja henkilökunnan ammattitaidon parantamista, niin se on erittäin keskeistä tämän kaltoinkohtelun ehkäisemissä. Tämä kaltoinkohtelu voi tarkoittaa kovakouraisuutta hoitotoimenpiteissä, karkeaa tai epäasiallista kieltä, määräilyä, rankaisemista, moittimista, eli puhutaan hyvin voimakkaista asioista niiden ihmisten kohdalla, jotka ovat täysin toisen ihmisen avun varassa, ja usein heidän toimintakykynsä on jo hyvin heikentynyt eivätkä he pysty puolustamaan omia oikeuksiaan. Mutta tässä samassa tutkimuksessa tuotiin kuitenkin esille, että henkilökunnan määrällä on hyvinkin voimakasta vaikutusta tähän kaltoinkohteluun, eli mikäli yksikössä koetaan kiirettä, niin tässä tapauksessa kaltoinkohtelua esiintyy selvästi enemmän. Tähän yhtälöön mielestäni sopii äärettömän huonosti muun muassa nämä hallituksen kaavaillut henkilöstömitoituksen laskut 0,4:ään.

Tietysti tässä oikeusasiamiehen kertomuksessa nousevat esille vahvasti myös toimeentuloon ja sosiaaliturvaan liittyvät taloudelliset kysymykset ja etenkin nämä nykyiset pienituloisiin kohdistuneet leikkaukset ja asiakasmaksujen korotukset, jotka täällä eduskunnassakin on hallituksen toimesta laitettu täytäntöön. Itse olen sitä mieltä, että nämä uhkaavat näiden ihmisten perusoikeuksia myös näiden palveluiden saatavuuden kautta.

Arvoisa puhemies! Kysyisinkin vielä oikeusasiamieheltä, miten näette, että nämä lainsäädännön ja normien heikennykset — muun muassa mitoituksen lasku ja ylipäättänsä tämä leikkauspolitiikka, joka kohdistuu pitkälti tiettyihin ikäihmisiin ja samoihin väestöryhmiin ja haavoittuvampiin ihmisiin — vaikuttavat perusoikeuksiin. Tulevaa kertomusta tehtäessä näiden tulosten pitäisi olla kuitenkin paremmat. Onko tämä johdonmukaista politiikkaa tässä suhteessa?

15.04 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! Hyvät edustajakollegat! Yhteiskuntamme toiminnan eettisyys ja moraalisuus mitataan siinä, kuinka pidämme huolta heikoimmis-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

ta, kuten vammaisista, vanhuksista ja lapsista. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion kantavia periaatteita on, että pidämme huolta kaikista yhteisvastuullisesti.

Oikeusasiamiehen toimintakertomus on kattava ja puuttuu moniin tärkeisiin seikkoihin, joista me kansanedustajat myös olemme kuulleet suoraan kansalaisilta. On hyvä, että viime vuonna oikeusasiamiehen erityisteemana on ollut vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen. Eduskunta hyväksyi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen demareiden hallituskaudella maaliskuussa 2015 ja edellytti, että ennen yleissopimuksen ratifioinnin loppuunsaattamista on varmistettava, että itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta säädetään ratifioinnin edellyttämällä tavalla. Yleissopimus on ensimmäinen vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva oikeudellisesti sitova kansainvälinen asiakirja. Sopimuksella ei perusteta uusia oikeuksia vaan vahvistetaan jo olemassa olevat, muissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa taatut oikeudet vammaisille henkilöille. Sopimus korostaa vammaisten henkilöiden oikeutta osallistua itseään koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Vammaisyleissopimuksen ratifiointi on erittäin tärkeä ja odotettu vammaisten oikeuksien toteutumisen kannalta. Sopimus tulee voimaan kymmenen vuoden valmistelun jälkeen ylihuomenna perjantaina 10.6.2016.

Arvoisa puhemies! Olen todella huolissani, että oikeusasiamiehen toimintakertomuksen mukaan vammaisten henkilöiden yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet eivät toteudu. Puutteita on toimitilojen esteettömyydessä, asiointin saavutettavuudessa, ja laitoshoidossa itsemääräämisoikeuden rajoittamiskäytännöt vaihtelevat. Vammaisten lasten sosiaali- ja terveyspalvelut ovat riittämättömiä. Lainmukaisia palvelusuunnitelmia ja erityishuolto-ohjelmia ei aina laadita, tai ne laaditaan puutteellisesti, tai niiden laatiminen viivästyy aiheettomasti. Kuntien vammaispalveluja koskevat soveltamiskäytännöt ovat epäyhtenäisiä, ja soveltamisohjeet saattavat rajoittaa lakisääteisten palveluiden saamista. Vammaisten henkilöiden työllistymistä ei tueta riittävästi. Monissa tapauksissa kehitysvammaiset henkilöt tekevät työtä esimerkiksi toimintakeskuksissa vähimmäispalkkaa pienemmällä palkalla.

Vammaiset henkilöt ja heidän läheisensä ovat kokeneet kilpailuttamismenettelyn soveltamisen sosiaali- ja terveyspalveluissa erittäin ongelmalliseksi monilla elämän osa-alueilla, kuten asuminen, kuljetuspalvelut, apuvälineet, kuntoutus sekä puhe- ja viittomakielen tulkkaus. Näiden kokemusten perusteella käyttäjät ovat todenneet, että palvelujen järjestämisvastuussa olevan tahon suorittama avoin kilpailutusmenettely on täysin sopimaton tapa vammaisten ihmisten välttämättömien elämän mittaisten palvelujen järjestämiseen. Sosiaali- ja terveyspalveluita hankittaessa halpa hinta ei saa olla määrittävä tekijä, sillä se ei useinkaan ole toimiva ratkaisu laadun varmistamiseksi. EU:n hankintadirektiivi sallii tehdä sosiaali- ja terveyspalveluiden hankintoja ottaen huomioon parhaan hinta-laatu-suhteen. Uudessa hankintalaissa pelkän halvimman hinnan käyttäminen valintaperusteena tulisi poistaa. Vammaisilla ihmisillä ja heidän läheisillään on valtava määrä tyytymättömyyden ja pettymyksen kokemuksia kilpailutusten seurauksena.

Arvoisa puhemies! Miten hallitus laittaa nämä havaitut epäkohdat kuntoon, vammaisten oikeuksien toteutuminen kun vaatii käytäntöjen parantumista siellä ruohonjuuritasolla. Monet kunnat leikkaavat rahaa vammaispalvelustaan, ja hallitus on tuonut valmisteluun omat säästötavoitteensa, mikä on johtanut suunnitelmaan rajata yli 75-vuotiaat vammaiset vammaispalvelujen piiristä pois. Jatkossa he saisivat palvelunsa sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain perusteella, mikä tarkoittaa muun muassa palveluiden maksullisuutta. Täl-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

laista ikärajausta ei ole valmisteltu viime kaudella, vaikka ministeri Rehula on välillä niin antanutkin ymmärtää.

Hallituksen normipurku uhkaa myös entisestään heikentää esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Onkin tärkeää erottaa turha byrokratia niistä tärkeistä, kauan taistelluista normeista, joilla suojellaan erityisryhmien mahdollisuutta tasavertaiseen elämään muiden kanssa. Hallituksen monet leikkaukset osuvat vammaisiin. Millä tavalla hallitus uskoo, että vammaisten asemaa saadaan parannettua, kun lähtötilanne on tämä?

Arvoisa puhemies! SDP on julkistanut tänä keväänä oman vammaispoliittisen ohjelmansa, joka perustuu sosialidemokratian keskeisiin arvoihin: ihmisarvon ja vapauden kunnioittamiseen, tasa-arvon toteuttamiseen, yhteisvastuuseen ja oikeudenmukaisuuteen. Oikeus yhteiseen hyvään kuuluu kaikille. Arvostamme moninaisuutta ja ihmisten erilaisuutta ja haluamme rakentaa Suomea, jossa vammaiset henkilöt ovat aktiivinen ja yhdenvertainen osa yhteiskuntaa, eivät marginaalissa eivätkä yhteiskunnan reunoilla. Vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnassa tarkoittaa hyvää yhteiskuntaa kaikille. Mikäli henkilöllä ei ole vapautta määritellä itse tarpeitaan tai toteuttaa itseään eikä liioin vapautta tehdä päätöksiä omista palveluistaan, ei voida puhua yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Tähän on tehtävä muutos.

Monesti esteettömyyden toteuttaminen ei vaadi suuria muutoksia: esimerkiksi kynnykset, luiskat, valaisu, induktiosilmukat, huomionauhat ynnä muut. On huomioitava myös, että esteettömästä ympäristöstä ja palvelusta hyötyvät kaikki. Jo nyt ja tulevaisuudessa yhä suurempi osa suomalaisista on ikääntynyt ja kulkee erilaisten apuvälineiden kanssa ja on huonokuuloisia tai heikkonäköisiä. Esteettömyydestä ei ole kenellekään mitään haittaa.

Arvoisa puhemies! Elämä on parasta kuntoutusta, ja vammaisten ja kaikkien muidenkin liikuntarajoitteisten ihmisten on päästävä kulkemaan ja liikkumaan. Arvoisa puhemies, kaikki päätöksenteko pohjautuu arvoihin. Meidän on kyseenalaistettava kaiken arvon mittaaminen rahassa. Ensi vuosi on Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuosi. Vuoden teemana on Yhdessä. Toivon, että Yhdessä tarkoittaa aitoa yhdenvertaisuutta ja oikeusasiamiehen raportin epäkohdat saadaan ripeästi korjattua.

15.13 Lea Mäkipää ps: Arvoisa puhemies! Vuosittain tulee keskustelua siitä, voiko suurvirtä laulaa. Mielestäni on erittäin tärkeää, että laulamme suurvirtä ja Maamme-laulua, on se sitten keväällä tai kesällä tai syksyllä, koska on tärkeää, että noudatamme suomalaista kulttuuria ja perinnettä ja myös suomalaisia kristillisiä arvoja, jotka kantavat niin yksityistä ihmistä kuin kansaa vaikeinakin aikoina.

Mutta varsinaisesti tähän oikeusasiamiehen kertomukseen muutamia näkökohtia lyhyesti.

Vuonna 2015 oli tosiaan kanteluita vajaa 4 800, ja näitä tehdään nyt yleensä sähköpostitse, jopa 65 prosenttia. Toimenpiteisiin johtavat ovat lukumäärältään suurimmaksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon alalle, rikosseuraamusalalle sekä poliisiviranomaisiin kohdistuvia.

On myös paljon puhuttu vanhuksista, ja on hyvä, että se asia nostetaan esille. Laitoshoidossa ja palveluasumisen yksiköissä asuu kymmeniätuhansia vanhusasiakkaita. Jatkuvasti tulee ilmi ravinnon, hygienian, vaippojen vaihdon, kuntoutuksen ja ulkoilun puutteita. On sanottu, että vangit saavat päivittäin jopa tunnin kävelysatsia mutta meidän vanhuksemme joutuvat olemaan sisätiloissa jopa monta päivää, ehkä viikkojakin ilman ulkoilumahdollisuutta. Nämä puutteet voivat johtua henkilökunnan liian pienestä määrästä, ehkä henkilön

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

motivaatiosta, työilmapiiiristä, ja tämä taas puolestaan johtaa, niin kuin kirjassa on sanottu, liiallisen lääkityksen käyttöön.

Sitten, perheiden avohuollon tukipalveluiden riittämättömyys ja viivästyminen aiheuttaa myöhemmin ongelmia tukea tarvitsevilla perheillä. Tämä johtaa lastensuojelun lisääntyvään tarpeeseen ja näkyy myös lasten mielenterveysongelmissa. Olisi erittäin tärkeää, että tähän ennaltaehkäisyyn satsattaisiin, annettaisiin sitä kotipalvelua neuvolasta lähtien perheille, niin ettei jouduttaisi niitä huostaanottoja tekemään. Viime vuonnakin oli kodin ulkopuolella huostaanotettuja lapsia, 0—17-vuotiaita, vajaa 15 000. Tästä puuttuvat THL:n mukaan vielä muutamien kuntien tulokset.

Edelleen, koulukiusaamista ei ole saatu ratkaistua. Kouluilla ei ole riittäviä keinoja puuttua kiusaamiseen, mutta tämän pitäisi olla koulun ja kodin yhteinen murhe. Kodissa pitäisi vanhempien opettaa, kuinka lapsi kohtaa toisen, ja samoin koulussa pitäisi käydä avointa keskustelua siitä, että ketään ei saa kiusata, kaikkien lapsien pitäisi olla tasavertaisia. Monet lapset joutuvat kärsimään näistä vuosikausia, joutuvat hylätyiksi ja eristetyiksi, ja myös monet ongelmat tulevat vuosien varrella, ja nämä saattavat kestää monta vuotta, ehkä kymmeniä vuosia.

Mutta varsinaisesti olen tyytyväinen, kun puhutaan sisäilmaongelmista. Olen sitä tutkinut ja jättänyt myös toimenpidealoitteen ja tätä lyhyesti käsittelen. Sisäilmaongelmat ovat monissa maamme kouluissa yleisiä kuin myös päiväkodeissa ja julkisissa tiloissa. Suomessa altistuu päivittäin noin 800 000 ihmistä sisäilmaongelmille. Sisäilman eri altisteet voivat aiheuttaa monia sairauksia ja oireita. Kosteusvaurioihin liitettyjä sairauksia ja ongelmia ovat hengitystiesairaudet, allergiat, pahoinvointi, oksennukset, päänsäryt, väsymykset ynnä muut. Näitä ei oteta vakavasti, vaan usein ne tilastoidaan vasten asianomaisen tahtoa psyykkisinä sairauksina mielenterveyspotilastilastoihin. Sairastumisen tunnistaminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja varhainen puuttuminen tilanteeseen ovat edellytyksiä sairauden pahenemisen ehkäisemiseksi. Esimerkiksi sairastuneen putoaminen työelämästä tai nuoren syrjäytyminen maksavat yhteiskunnalle valtavasti. Vuonna 2014 ympäristöherkkyys lisättiin kansainväliseen ICD-10-tautiluokitukseen Suomessa nimikkeellä R68.81: Jatkuva tai toistuva poikkeuksellinen herkkyys ympäristön tavanomaisille tekijöille. Kyseinen koodi ei kuvaa sairautta vaan oireita eikä täten oikeuta esimerkiksi sosiaalivakuutusetuuksiin. Sosiaaliturva ei siis myöskään tunnista sisäilmasta sairastuneiden erityistarpeita, kuten vähemmän oireilua aiheuttavaan asumistilaan muuttamisen synnyttämiä ylimääräisiä kuluja.

Koska aika rientää, niin yhteenvetona totean lopuksi, että olen jättänyt tästä toimenpidealoitteen ja toivoisin, että sitä käsiteltäisiin laajasti. Toivonkin, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin ympäristöherkkyysluokittelumiseksi oireilun sijasta sairaudeksi ja ympäristöherkkyys sairauksien sairauskoodien määrittämiseksi sekä ryhtyy toimenpiteisiin lisätäksään terveydenhuollon ajanmukaista koulutusta ympäristöherkkyysien hoitoon. Tämä lyhyesti.

15.19 Kimmo Kivelä ps: Puhemies! Voidaan sanoa, että oikeusasiamiesinstituutio on läntisen naapurimme lahja ihmiskunnalle ja maailmankaikkeudelle: anglosaksisessakin kielenkäytössä puhutaan ruotsinkielisellä sanalla "ombudsman". Se on levinnyt kaikkialle tuo termi. Paasikiven sanoin maantieteellemme emme mahda mitään, mutta ainakin tästä on seurannut se, että me olemme olleet ensimmäisten joukossa, joilla on tämä instituutio, joka on elimellinen osa toimivaa yhteiskuntaa, oikeusvaltiota, instituutio, joka todellakin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

valvoo, että perusoikeudet ja mahdollisuus ihmisarvoiseen, inhimilliseen elämään toteutuvat.

Arvoisa puhemies! Tässä eräät puhujat, edellinen puhuja ja edustaja Mäkelä, viittasivat uskonnonvapauslakiin. En nyt varsinaisesti halunnut siitä puhua, mutta muistan, kun edellisellä vaalikaudella perustuslakivaliokunnassa suvivirsiasiaa käsiteltiin, ja kyllä täytyy suoraan sanoa, että varsin kornilta se tuntui: eikö tärkeämpiä asioita olisi käsiteltävänä, kun asiantuntijat siitä taittoivat peistä ja kirjoittivat asiantuntijalausuntoja. Kyllä siinä hiljaa ajattelin, että kyllä oppineitten aika menee nyt hukkaan moisten kysymysten kanssa. Ihmettelen tätä erityisesti sikäli, kun meillä kuitenkin on ollut pian 15 vuotta, muistaakseni vuodesta 2003 uskonnonvapauslaki, jonka henki on siis ollut tällainen positiivisuuden toteutuminen. Meillä on pitkään ollut tällainen legalistinen perinne, että se, mikä ei ole erikseen kielletty, (Puhemies koputtaa) on sallittua. Nimenomaanhan tämän (Puhemies koputtaa) lain henki on positiivinen.

15.21 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! Haluan tuoda esille vielä yhden ilmiön, jolla nähdäkseni on lukuisiakin kytköksiä perusoikeuksiin. Kutsun sitä sosiaaliturvaan liittyväksi byrokratiakitkaksi. Kotikaupungissani Tampereella yksinäisen henkilön normaali toimeentulotukihakemus, silloin kun et ole sairas, silloin kun et ole pätikätyöläinen tai muista syistä erikoistapaus, on lähes 40 sivua. Jos olet perheellinen, normaali hakemus helposti on 80 sivua. Tiedetään, että merkittävä osa toimeentulotukea hakevista henkilöistä on päihde- ja mielenterveysongelmaisia, vanhuksia, kouluttamattomia, maahanmuuttajia tai muulla tavoin sellaisia ihmisiä, joilla ei ole kovin korkea kyky käsitellä vaikeita, byrokraattisia kysymyksiä. Tiedetään myös, että arvioiden mukaan jopa 50 prosenttia heistä, jotka ovat oikeutettuja toimeentulotukeen, jättää sitä hakematta ja että byrokratia todennäköisesti on yksi keskeisimpiä syitä siihen, miksi näin tehdään. Se tarkoittaa, että Suomessa on mahdollisesti jopa 200 000 sellaista ihmistä, jotka elävät alle 480 euron kuukausituloilla pelkästään sen takia, että eivät osaa heille tarkoitettua etuutta hakea — kykene, halua, jos-takin syystä.

Tällä on minun mielestäni selkeä yhtymäkohta ainakin välttämättömään huolenpitoon, koska kysymys on viimesijaisesta etuudesta, jota on useaan kohtaan käsitelty erilaisissa perusoikeuspapereissa nimenomaan tässä yhteydessä. Kysymys on minun mielestäni myös yhdenvertaisuudesta, koska eri kunnissa vaadittujen liitteiden luettelot poikkeavat merkittävästi toisistaan — toiset antavat toimeentulotukea huomattavasti liberaalimmin, ja toisissa taas liitelistat ovat pitkiä, niin kuin meillä Tampereella — ja myös sen vuoksi, että se tuki, jota sosiaalitoimet antavat näiden hakemusten tekemiseen, vaihtelee eri kunnissa merkittävästi. Minun nähdäkseni tällä on yhtymäkohtia myös hyvään hallintotapaan aivan ilmeisesti, koska kysymys on myös sellaisten liitteiden vaatimisesta, joita joko ei tarvita lainkaan tai joidenka sisältämät tiedot etuuskäsittelijä saa helpommin kysymällä suoraan asiakirjan laatijataholta.

Minun mielestäni toimeentulotukibyrokraatia vaikuttaa ihmisten perustoimeentuloon ja sen turvaan tällä hetkellä huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi toimeentulotuen suuruus. Kysyisinkin oikeusasiamieheltä: mitä keinoja tämän ilmiön käsittelyyn tai siihen puuttumiseen ehkä eduskunnan oikeusasiamiehellä voisi olla?

15.25 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! Suomalaiset — sekä päättäjät että kansalaiset — ymmärtävät hyvin sen, että heikon taloustilanteen aikana on tehtävä toimia talou-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 66/2016 vp

den parantamiseksi. Tällä hallituskaudella talouden kohennustoimet ovat kuitenkin osuneet heikoimpiin ihmisryhmiin, kuten lapsiin, vanhuksiin ja vammaisiin. Ne ovat puhuneet karua kieltään, kun leikkauksia on tehty lähes kaikkiin perusoikeuksiin.

Pidän vaarallisena sitä kehitystä, että leikkaukset kohdistuvat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Tässä puheenvuorossa haluan keskittyä vanhuksiin, jotka nousivat oikeusasiamiehen toimintakertomuksessa esille. Ei ole ollenkaan reilua leikata jo ennestään pienituloisten vanhusten toimeentulosta ja palveluista. Hallituksen päättämät sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset ja lääkekulujen korvausten leikkaukset osuvat todella pahasti monien vanhusten jokapäiväiseen elämään.

Kaikkein ankein on kuitenkin yksin kotona asuvien ja laitoksissa vailla omaisten huolenpitoa elävien vanhusten kohtalo. Kotona asuvat kokevat turvattomuutta eivätkä pysty hoitamaan asioitaan, koska esimerkiksi kuljetus tai avustajapalvelut toimivat heikosti. Hoitolaitoksista tehdyt kantelut ja julkisuuteen nousseet kertomukset ovat paljastaneet vanhustenhoidossa järkyttäviä epäkohtia: liian vähäistä tai ravintoköyhää ruokaa, säästämistä vaipoissa, kuntoutuksessa ja ulkoilussa, jopa hiljaiseksi lääkitsemistä — yksinkertaisesti hyvän hoidon ja kohtelun puutetta.

Saatu viesti on otettava tosissaan ja epäkohdat on korjattava. Kysymys ei ole yksittäistapauksista ja vähäpätöisistä ongelmista, sillä laitoshoidossa ja palveluasumisen yksiköissä asuu kymmeniätuhansia vanhuksia. Usein vanhustenhoidon laiminlyönnit johtuvat liian vähäisestä henkilökunnasta. Pidän erittäin huonona sitä, että hallitus aikoo sallia henkilöstömitoituksen alentamisen, kun on hyvin tiedossa, että hoitajien määrän vähentäminen lisää vanhusten turvallisuusriskejä ja heikentää hoitajien mahdollisuutta tehdä hyvää hoivatyötä. Silti hallitus aikoo säätää vanhusten tehostetussa palveluasumisessa ja vanhainkodeissa henkilöstömitoitukseksi vain 0,4 hoitajaa hoidettavaa kohti. Säästötoimi on erittäin kyseenalainen, eikä sillä todennäköisesti edes saavuteta 70 miljoonan euron tavoitetta, onhan muun muassa THL arvioinut säästön olevan enintään 20 miljoonaa euroa.

Riittävä hoitohenkilömäärä on yksi askel parempaan. Kuntien on myös huolehdittava vanhushuolteen päätöksenteosta, ohjeistuksesta ja tiedottamisesta, järjestettävä myönnetty palvelut viivytyksettä sekä — mikä tärkeintä — huolehdittava omavalvonnasta. Lisäksi tarvitaan riittävää aluehallintoviranomaisten valvontaa, ja niillä on oltava riittävät resurssit valvoa ja puuttua sekä kodeissa että hoitolaitoksissa annettavan hoidon puutteisiin.

Säästöjen sijasta vanhustenhoitotyö kaipaa kipeästi kehittämistä. On sekä inhimillisesti viisasta että taloudellisesti järkevää edistää ennalta ehkäiseviä palveluja ja kuntoutusta. Vanhukset itse kertovat, että eniten satuttavat välinpitämättömyys ja yksinäisyys. Kannatan raskaan laitoshoidon ja yksin asumisen vaihtoehdoksi kevyempää yhteisöllisen asumisen mallia, jossa toteutuvat arjen turva ja palvelut. Meidän tehtävämme on taata vanhuksille arvokas elämä, siihen liittyvä toimeentulo ja huolenpito. Tärkein arvo vanhustenhoidossa on edelleen ihmisarvon kunnioittaminen.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan.